

INTEREST OF THE RUSSIAN SCIENTIFIC THOUGHT FOR MACEDONIA IN 19TH CENTURY

Silvana Sidorovska – Chupovska Ph.D.

Institute of National History, Republic Macedonia

silvana.sidorovska@gmail.com



Publisher info:

Title:

Review of the Institute of History
and Archaeology RIHA

web address:

<http://js.ugd.edu.mk/index.php/RIHA>

ISSN: 2671-3144

eISSN: 2671-3152

First Published: 2010

Subject:

history, archaeology, anthropology
history of art, ethnology,
other humanities

Publisher:

Institute of History and Archaeology
FON, Goce Delcev University

Editor in Chief:

Ljuben Tevdovski
Goce Delcev University, Macedonia
ljuben.tevdovski@ugd.edu.mk

Editorial Board:

Todor Chepreganov
Goce Delcev University, Macedonia
Nevena Trajkov
Florida International University, USA
Trajce Nacev
Goce Delcev University, Macedonia
Jaromir Benes
Univer. of South Bohemia, Czech
Republic
Stojko Stojkov
Goce Delcev University, Macedonia
Aleksandar Bulatovic
Institute of Archaeology, Serbia
Verica Josimovska
Goce Delcev University, Macedonia
Svetla Petrova
Bulgarian Academy of Sciences,
Bulgaria
Oliver Cackov
Goce Delcev University, Macedonia
Martin Husar
Constantine the Philosopher
University, Slovakia

Abstract:

The interest of the Russian scientific thought in 19th century is particularly focused on the interest of Russian Slavists in Macedonian language, literacy, history and culture.

From the Congress of Berlin to the middle of 19th century, Macedonia would be one of the key points in the Russian scientific thought. Those were mainly authors who had never been in Macedonia, and accordingly they would make conclusions based on what is once said and written and be led by daily political interest of the official politics.

In the last decade of XIX th century in the daily newspapers and periodicals – of different political orientation, party and scientific background: “Russian Treasury”, “European Newspaper”, “Russian newspaper”, “Russian Thought”, “Live Antiquity”, “Historical Newspaper”, “Newspaper and Self-Education Library”, and “Contemporary World” and in a range of other newspapers and magazines, almost day by day, in terms of foreign political events they did not omit any news, comprehensive information or comment on the events occurring in Macedonia.

Russian scientific thought and its interest in Macedonia would reach the top immediately before the Balkan Wars, and later became incidental all until the collapse of the Russian Empire in 1917.

Keywords: Macedonia, Russian Empire, Russian scientific thought, newspapers, periodicals, magazines.

Theme/s: Modern History, Historical Theory and Method

ИНТЕРЕСОТ НА РУСКАТА НАУЧНА МИСЛА ЗА МАКЕДОНИЈА

ВО XIX ВЕК

Македонија во делата на руските научници била споменувана и пред почетокот на XIX век и најчесто била разгледувана заедно со положбата на другите балкански земји и народи во составот на Османлиската Империја. Поопширни аналитички или научни текстови за Македонија не постоеле со исклучок на книгата „*Историја на разни словенски народи*“ од архимандритот на светоархангелскиот манастир во Ковил, Јоан Раич, издадена во Санкт Петербург во 1795 година. Различна по својата намена била книгата на М. Ладиженски, издадена во 1828 година, каде нејзиниот автор главно се занимава со уредувањето на внатрешниот живот на Османлиската Империја. Иако насловот на книгата е „*Поглед врз Европска Турција*“,¹ тука само еден дел е посветен на Империјата во чиј состав влегувале и балканските провинции, односно вилаети. Македонија била дадена како посебна географско-историска целина, иако нејзината територија според османлиската административна поделба припаѓала на повеќе вилаети, во кои се вклучени и делови кои не и припаѓале.²

Посебно место во интересот на руската научна мисла во XIX век претставува интересот на руските слависти за јазикот, писменоста, историјата и културата на Македонија.³ Притоа особено е значаен научно-истражувачкиот претстој на познатиот руски славист Виктор Иванович Григорович (1845), што прв поцелосно му ја открива

¹ Делото на М. Ладиженски всушност било превод на книгата на д-р Башинг „*Отоманската империја и република Рагуза*“ (Санкт Петербург, 1770), каде предмет на интересирање била Османлиската Империја. Во споменатата книга бил поместен кус преглед за Македонија и нејзините граници.

² Цветан Станоевски, *Како ја видоа Македонија* (Скопје:1978),12-13.

³ Обид да се посети Македонија од страна на руски словест постоел и пред Виктор Григорович. Тоа бил Јуриј Иванович Венелин кој во 1830 година по истражувањата кои ги направил на територијата на Бугарија, требало да ја посети и Македонија. Меѓутоа, тој не дошол во „Македонија и на Атинската Гора“, за што Венелин во писмото до својот учител славистот М.П. Погодин објаснил: „...дека моето патување е прво од овој вид од страна на Русија и не треба да биде последно...“ (Повеќе види: Цветан Станоевски, *Како ја видоа Македонија*, Скопје 1978).

на светот оваа словенска провинција во составот на Османлиската Империја.⁴ Колку што е досега познато, тој е првиот Русин, научник што ја посетил Македонија не само до ова време, но бил и првиот кој во својот научен извештај на славистиката и ја открил татковината на старословенскиот јазик и богатата словенска писменост на Охридската книжевна школа.⁵

Пролетта 1858 година Света Гора ја посетил рускиот научник, патешественик и собирач на стари ракописи и документи Петар Иванов Севастјанов, кој како добар познавач на светогорските манастирски ракописи фондови вршел проучување на словенските ракописи. Присуството на Севастјанов во Света Гора, го искористил Димитар Миладинов да го запознае рускиот научник преку писма за состојбата во Македонија. Во едно писмо испратено на 26 април 1858 година, во својство на кукушки учител Д. Миладинов му напишал писмо на Севастјанов, во кое ја искажувал неговата висока почит и благодарност што рускиот научник по вторпат ја посетува Света Гора, а посебно како што истакнал во писмото *„бедното ни и нештасно отечество Македонија, чии чеда со неописива радост разбрае за Вашето пристигање“*.⁶ Понатаму во писмото Димитар Миладинов го информирал Севастјанова дека пергаментни ракописи има не само на Света Гора, туку и низ цела Македонија, посочувајќи ги истовремено и некои од манастирите во кои се чувале.

Во Царска Русија од средината на XIX век од руските учени луѓе познати словенофили, посебен интерес за Македонија пројавиле П. Бесонов и Белјаев. Како фолклорист и теоретичар Бесонов со голем интерес ги истражувал особеностите на јужномакедонскиот фолклор. Во 1855 година објавил фолклорен зборник, каде го публикувал сето она што дотогаш било откриено и публикувано во разните збирки од областа на бугарскиот фолклор. Во таа прилика ја истакнал и потребата од запознавање

⁴ Цвета Органчиева, Виктор Иванович Григорович и неговиот интерес за македонскиот јазик, литература и фолклор. Зб.: *Школството, просветата и културата во Македонија во времето на Преродбата* (Скопје: Македонска академија на науките и уметностите - Скопје, 1979), 111-112.

⁵ Иако во неговиот план на научното патување била истакната пред сè посетата на поистакнатите словенски културни центри во тоа време, тој секако под влијание на професорите - М. Погодин во Москва и И.И. Срезневски во Харков, со кои пред самото поаѓање имал средби и разговори, ненајдејно ја изменил насоката на своето патување и тргнал од Одеса преку Цариград за Солун, каде што пристигнал во септември 1844 година.

⁶ Славко Димевски, Врските на Димитар Миладинов со Зографскиот манастир за помагање на црковно-просветното движење во Македонија. Зб.: *Школството, просветата и културата во Македонија во времето на Преродбата* (Скопје: Македонска академија на науките и уметностите, Скопје, 1979), 284-285.

на фолклорот на најјужните Словени, притоа мислејќи на Македонија. Посебно бил радосен и пријатно изненаден кога од Константин Миладинов, ги видел народните песни во кои нашол потврда на своите претпоставки за извонредното македонско епско богатство.⁷

Слично на Бесонов и И.И.Срезневски бил воодушевен од богатството на македонски народни песни објавени во Зборникот на браќата Миладиновци во 1861 година и бил првиот кој го рецензирал Зборникот во списанието „Известия“ на Петербуршката академија на науките. Познато е дека во овој период и членот на Словенскиот комитет во Москва Ј.А. Ошмјанцев, од Димитар Миладинов барал да му испрати од Македонија географски и етнографски податоци за јужна Македонија.⁸

Од Берлинскиот конгрес до средината на деведесетите години, во руската литература, дневна, периодична, публицистичка и научна мисла, Македонија ќе заземе едно од клучните места. Тоа ќе бидат главно автори што никогаш не биле во Македонија и, според тоа, истите ќе ги донесуваат своите судови врз основа на еднаш реченото и напишаното, и водени од дневните политички интереси на официјалната политика.

Како очевидец и истражувач речиси четири децении по В. Григорович, Македонија ќе ја посети Петар Данилович Драганов, каде како професор во егзархиската гимназија во Солун, под раководство на академикот Владимир Иванович Ламански, ја проучувал ракописната оставнина, современиот македонски јазик и фолклор, македонска историја и култура. Во трудовите кои ги ојавувал во периодот 1887-1905 година и посебно со првиот том од неговиот „Македонско-Славјанскій Сборникъ съ приложениемъ словаря“, станал основоположник на македонистиката како наука во Русија.⁹

Во тоа време и рускиот конзул И.С. Јастребов во Зборникот со српски и македонски обичаи и песни го привлекол вниманието на славистичката јавност и предизвикал една мошне бурна „етнографска расправија“ околу народноста, јазикот и

⁷ Во периодот 1857-1860 година Константин Миладинов се наоѓал на студии на Филолошкиот факултет во Москва. Ова е периодот кога го средувал **Зборникот** и се обидува да најде издавач. За **Зборникот** интерес покажувале Бесонов и Белјаев, но тие немале средства за да го помогнат неговото печатење.

⁸ Харалампие Поленаковиќ, *Страници од македонската книжевност*, (Скопје:1969), 230.

⁹ Блаже Ристовски, *Столетија на македонската свест*, (Скопје:2000), 231.

фолклорот на Македонците, во која се вклучиле и видни имиња не само на руската, туку и на српската и бугарската славистика и политика. Во тој поглед особена улога имал и органот на Императорското руско географско друштво во Санкт Петербург „Живаја старина“ („Живая старина“), каде што биле публикувани не само голем број нови записи од македонското народно творештво, како што бил, на пример целиот зборник на Панајот Ѓиновски што го објавил рускиот истражувач П. Ровински, туку и поголем број полемички статии околу „македонското прашање“.¹⁰

За зголемување на интересот на руската научна мисла за Македонија придонела и дејноста на босанскиот „Илир“ Стефан И. Верковиќ што поминал многу години во Македонија и ги објавил не само македонските „женски песни“ во Белград (1860), но и познатите „веди“ кои ја разбранувале руската и европската јавност. Посебно се значајни неговите историски, етнографски, фолклористички и статистички публикации за Македонија во Русија во периодот 1867-1920 година.

Во последната децанија од XIX век Македонија станува се поприсутна и поомилена тема меѓу руските публицисти и научници. Со објавувањето на второто издание на етнографската карта на словенските народности во прилог на Словенскиот календар за 1890 година, Македонија за првпат беше изделена од Бугарија и Србија, што претставувало и прво официјално меѓународно признавање на националната посебност на Македонците - на словенско ниво. Истата година во Москва лингвистот Леонард Мазинг ја одбрал и првата докторска дисертација врз материјал од македонскиот јазик што веднаш била и публикувана (б.м. на германски јазик).

Во 1898 година во Македонија престојувал и рускиот историчар и публицист Павел Иванович Миљуков. Посебен интерес во неговото истражување била Преспа, односно Самоиловата црква „Св. Ахил“, која била и катедрала на Охридската архиепископија пред доаѓањето на Самоил во Охрид. Позната е неговата капитална студија „Проучување на Западна Македонија“.

Во 1900 година Павел И. Миљуков по втор пат престојувал во Македонија кога бил вклучен во експедицијата на водечкиот, тогаш советски византолог Никодим Кондаков (1844-1925). Од неговото повторно доаѓање во Македонија Миљуков не

¹⁰ Ристовски, *Столетија на македонската свест*, 230-231.

оставил никакви записи, но затоа Кондаков од неговите истражувања во 1909 година ја објавил книгата „Македонија“. Н. Кондаков бил првиот што ги открил охридските икони, кој по него и денес се цитираат и обработуваат.¹¹

За афирмација на македонскиот јазик сред руската научна јавност во овој период имала и средбата на Крсте П. Мисирков со неговиот иден професор П. А. Лавров, давајќи му поттик да запишува македонски народни песни и да направи опис на родниот крај на свој говор, со азбука и правопис што речиси не се разликува од оние во неговата книга „За македонските работи“, објавена три години подоцна.¹² Научникот П. Лавров оценувајќи ја вредноста на записите му предлага на својот колега А.А. Шахматов овие записи да бидат објавени во органот на Руската академија на науките „Известија“. Истовремено П. Лавров го започнал и првиот курс по „македонските говори“ на Петербуршкиот универзитет и издал посебен прирачник-зборник за македонското усно народно творештво.

Во последната деценија од XIX век во дневниот а особено во периодичниот печат -списанијата со различна политичка ориентација, партиска и научна припадност: „Руско богатство“, „Весник на Европа“, „Руски весник“, „Руска мисла“, „Жива старина“, „Историски весник“, „Весник и библиотека за самообразование“, „Современ свет“, како и во низа други весници и списанија, речиси секојдневно, во погледите на надворешно-политичките настани не пропуштаа да донесат вест, проширена информација или коментар за настаните во Македонија. Не ретко тоа се пренесени новини од разни гласила, збирни информации од дневниот печат и поретко пошироки коментари. На тој начин „македонското прашање“, како што во комплексот се нарекуваше се она што се случува во Македонија и околу Македонија од страна на цела плејада руски автори, по дневните весници и месечници, во посебни книги и студии, не ретко, анонимно, со иницијали или под полно име и презиме, но и со предрасуди, ќе го свртат своето внимание кон ова прашање третирајќи го како едно од најгорливите на Балканот, и како едно од најзагадочните пред кои стоела тогашната руската надворешна политика.

¹¹ „Утрински весник“, бр. 4606, 10 октомври, 2014 година. Интервју со академик Цветан Грозданов.

¹² Ристовски, *Столетија на македонската свест*, 189.

Библиографија:

1. Димевски, С. (1979). Врските на Димитар Миладинов со Зографскиот манастир за помагање на црковно-просветното движење во Македонија. Зб.: *Школството, просветата и културата во Македонија во времето на Преродбата*, Скопје: Македонска академија на науките и уметностите.
2. Органџиева, Ц.(1979).Виктор Иванович Григорович и неговиот интерес за македонскиот јазик, литература и фолклор. Зб.: *Школството, просветата и културата во Македонија во времето на Преродбата*, Скопје: Македонска академија на науките и уметностите.
3. Поленаковиќ, Х. (1969). *Страници од македонската книжевност*, Скопје: Мисла.
4. Ристовски, Б.(2000), *Столетија на македонската свест*, Скопје: Култура.
5. Станоевски, Ц.(1978), *Како ја видоа Македонија*, Скопје: Култура.